

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
Канівський природний заповідник

1923 – 2003

**РОЛЬ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ
ТЕРИТОРІЙ У ПІДТРИМАННІ
БІОРІЗНОМАНІТТЯ**

(Матеріали конференції, присвяченої 80-річчю Канівського природного заповідника, м. Канів, 9–11 вересня 2003 р.)

Канів — 2003

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ФАУНИ ВОГНІВОК (LEPIDOPTERA, PYRALIDAE) КАНІВСЬКОГО ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА

О.В. Говорун

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

До складу родини вогнівок входять дрібні метелики, значну частину яких важко визначити. Єдине дослідження цієї групи на території Канівського природного заповідника, провів видатний український ентомолог О.П. Кришталь (1947). У своїй праці він вказує 23 види вогнівок. Пізніше цих метеликів у Канівському заповіднику не вивчали. Те ж саме можна казати і про територію центральної частини України, хоча родина вогнівок досить багата на види (близко 270 видів в Україні), значна частина яких широко розповсюджена і багаточисельна, завдяки чому вони відіграють суттєву роль в біоценозах.

Матеріалом для цієї роботи слугують збори, які ми провели на території заповідника під час трьох експедиційних виїздів у 2002 р. Матеріал зібрано із застосуванням стандартної методики лову комах на світло, з використанням лампи Philips ML250WE27. Також опрацьовані багаторічні збори комах, які провели студенти Київського національного університету ім. Т. Шевченка під час літніх практичних занять. Всього було опрацьовано біля 1500 екземплярів метеликів родини вогнівок (57 видів з 47 родів).

Далі представлено список визначених видів, для небагаточисельних видів вказано дати лову і кількість особин. Список складено згідно з прийнятою системою родини (Speidel, 1996).

Підродина Galleriinae.

Aphomia sociella L. – 12.V.2002(1); *Lamoria anella* Den. & Schiff. – 14.VI.2002(1).

Підродина Pyralinae.

Pyralis farinalis L. – зустрічається часто; *Aglossa pinguinialis* L. – 14.VI.2002(1); *Hypsopygia costalis* F. – зустрічається часто.

Підродина Phycitinae.

Salebriopsis albicilla H.-S. – 14.VI.2002(19); *Elegia similella* Znk. – 14.VI.2002(3); *Ortholepis betulae* Gz. – 14.VI.2002(2); *Clasperopsis fumella* Ev. – 14.V.2002(1), 14.VI.2002(2); *Etiella zinckenella* Tr. – зустрічається часто; *Oncocera semirubella* Sc. – зустрічається часто; *Myrllaeta marmorata* Alph. – 17.V.2002(1); *Pempelia formosa* Hw. – зустрічається часто; *Dioryctria silvestrella* Ratz. – 1.VI.2002(1); *Dioryctria simplicella* Hein. – 14.VI.2002(2); *Dioryctria abietella* Den. & Schiff. – зустрічається часто; *Nephoterix angustella* Hb. – зустрічається часто; *Conobathra tumidana* Den. & Schiff. – 14.VI.2002(4); *Trachycera advenella* Z. – 14.VI.2002(1); *Acrobasis consociella* Hb. – 14.VI.2002(1); *Acrobasis obtusella* Hb. – 14.VI.2002(1); *Eccopisa effractella* Z. – 17.V.2002(1); *Assara terebrella* Znk. – 14.VI.2002(17); *Cymbalorissa fuliginosella* Hein. – 14.VI.2002(1);

Nyctegretis lineana Sc. – 13.VI.2002(1); *Homoeosoma nebullella* Den. & Schiff. – зустрічається часто; *Phycitodes lacteella* Rothschild – 15.V.2002(2).

Підродина Scopariinae.

Scoparia subfusca Hw. – 14.VI.2002(1); *Scoparia basistrigalis* Knaggs – зустрічається часто; *Scoparia pyrallella* Den. & Schiff. – 14.VI.2002(1); *Dipleurina lacustrata* Panzer – зустрічається часто.

Підродина Crambinae.

Chrysoteuchia culmella L. – масовий вид; *Crambus pascuella* L. – масовий вид; *Crambus lathoniella* Znk. – масовий вид; *Catoptria pinella* L. – 14.VI.2002(6); *Catoptria falsella* Den. & Schiff. – зустрічається часто; *Catoptria verella* Znk. – 14.VI.2002(1); *Thisanotia chrysonuchella* Sc. – 14–19.V.2002(2); *Pediasia fascelinella* Hb. – 14.VI.2002(1); *Pediasia luteella* Den. & Schiff. – зустрічається часто; *Platytes cerussella* Den. & Schiff. – зустрічається часто.

Підродина Evergestinae.

Evergestis extimalis Sc. – зустрічається часто.

Підродина Pyraustinae.

Margaritia sticticalis L. – масовий вид; *Ecpyrrhorrhoe rubiginalis* Hb. – 17.V.2002(1); *Pyrausta aurata* Sc. – зустрічається часто; *Uresiphita limbalis* Den. & Schiff. – 14–15.V.2002(6); *Sitochroa verticalis* L. – зустрічається часто; *Perinephela lancealis* Den. & Schiff. – 14.VI.2002(6); *Phlyctaenia coronata* Hufn. – 14.VI.2002(2); *Rhlyctaenia stachydalis* Znk. – 14.VI.2002(1); *Mutuuraia terrealis* Tr. – 14–18.V.2002(6); *Anania verbascalis* Den. & Schiff. – зустрічається часто; *Eurrhynpara hortulata* L. – зустрічається часто; *Paratalanta pandalis* Hb. – 17.V.2002(1); *Pleuroptya ruralis* Sc. – масовий вид; *Agrotera nemoralis* Sc. – 14–17.V.2002(38), 14.VI.2002(3); *Diasemia reticularis* L. – зустрічається часто.

В цілому на теперешній час для території Канівського природного заповідника зареєстровано 70 видів вогнівок, що складає приблизно 35% від загальної кількості видів на цій території, якщо порівнювати з сусідньою Київською областю, для якої зареєстровано більше ніж 160 видів метеликів цієї родини (Жихарев, 1928; Совинський, 1935). Враховуючи унікальну структуру і різноманіття природних угруповань заповідника, при продовженні досліджень сподіваємось отримати нові дані щодо різноманіття вогнівок і особливостей їх біології на цій території.

Література

Жихарев І. (1928): Шкідливі та інші лускокрильці (Lepidoptera) Дар-

ницької лісової дослідної дачі. - Тр. з лісов. дослідн. справи на Україні. 9: 260-269.
Кришталь О.П. (1947): Канівський біогеографічний заповідник. - Зб. праць Канівського біогеогр. зап.-ка. К.: КДУ. 1 (1): 1-152.

Совинський В.В. (1935): Вогнівки (*Lepidoptera, Pyralidae*) Київщини. - Зб. праць Зоол. музею. Київ. 15: 47-139.
Speidel W. (1996): Pyralidae. - Karsholt O. & Razowski J. (eds): The Lepidoptera of Europe. 166-196.

ДО ГНІЗДОВОЇ ЕКОЛОГІЇ ЧОРНОЇ СИНИЦІ НА ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Б.Й. Годованець, І.В. Скільський

Карпатський біосферний заповідник, Чернівецький обласний краєзнавчий музей

Чорна синиця (*Parus ater*) є осілим, кочовим і зимуючим птахом України (Фесенко, Бокотей, 2002). Гніздиться у хвойних лісах Карпат, гірському Криму, на Поліссі та частково в лісостеповій смузі. Взимку трапляється майже на всій території нашої країни. Окремі пари іноді можуть оселятися в листяних лісах з домішкою хвойних порід.

Незважаючи на таке широке розповсюдження і відносно високу чисельність у багатьох місцях, чимало аспектів екології чорної синиці залишаються практично не з'ясованими, або вивченими ще явно недостатньо. Все це в повній мірі стосується й території Українських Карпат. Тут птахи гніздяться в мішаних і ялинових лісах піднімаючись у гори до висоти 1700–1800 м н. р. м. У букових лісах вид зустрічається протягом репродуктивного періоду переважно в тих місцях, які межують з хвойними насадженнями (Страутман, 1963; наші дані).

Основне завдання, у процесі проведення досліджень, полягало в необхідності вивчення основних аспектів гніздової біології чорної синиці в гірській частині Українських Карпат. Матеріали зібрані в 1990, 1991, 1993 та 1994 рр. у Путильському (с. Паркулина, лісод. Перкалаб) і Вижницькому (с. Долішній Шепіт) районах Чернівецької, Верховинському (лісод. Перкалаб) районі Івано-Франківської та Рахівському (с. Говерла, с. Луги) районі Закарпатської областей. Вивчено вміст 17 гнізд*; їх основні морфометричні показники (діаметр – D, висоту – H, діаметр лотка – d і глибину лотка – h) ми визначали за допомогою лінійки з точністю до 0,5 см. Лінійні розміри яєць (довжину – L і максимальний діаметр – V) вимірювали штангенциркулем з точністю до 0,1 мм, а їх індекс округлості (Sph, %) та об'єм (V, мл) вираховували за формулами, запропонованими Р. Мяндою (1988). Статистичні розрахунки проведені за загальноприйнятою методикою.

Частку компонентів будівельного матеріалу гнізд визначали візуально за об'ємом. Строки появи першого яйця вираховували за їх кількістю в неповних кладках, ступенем насидженості або за віком пташенят.

* У межах Карпатського заповідника (Чорногірський масив) обстежено 13 гнізд, а ще 2 виявлені на територіях, де пізніше були створені регіональний ландшафтний парк "Черемошський" (Чернівецька область) і ландшафтний заказник місцевого значення "Чивчино-Гринявський" (Івано-Франківська область).

Переважає більшість гнізд чорної синиці (11 або 61,1%; n = 18*) виявлена в мішаних лісах, майже наполовину менше (6 або 33,3 %) – серед чистих ялиників. Лише в одному випадку дерево з заселеним дуплом знаходилося серед острівця насаджень (верба та ялина), розташованого неподалік від ділянки мішаного лісу на вологій місцині серед луків у долині р. Сарата (лісод. Перкалаб).

Відомо, що чорна синиця гніздиться, як правило, в дуплах дерев (природних або видовбаних дятлами). За матеріалами наших досліджень розподіл виявився дещо іншим. Переважає більшість пар оселилася у штучних гніздівлях** (12 або 66,7%) і лише 3 (16,7%) – в дуплах. Іноді птахи можуть займати досить незвичні місця. Так, по одному гнізду було виявлено в земляній нірці гризуна (див. вище), в ніші між оголеним корінням дерев (звисало на схилі над урвищем) і на землі під трухлявим пнем. Хоча, за наявності більш об'ємної вибірки, отримані результати, ймовірно, будуть іншими. Висота розташування гнізд змінювалася в межах від 0,4 до 6,0 м, у середньому (n = 13) – $1,72 \pm 0,38$ (CV = 80,1%). Проте, основна їх кількість (92,3%) знаходилася дуже низько – до 2 м від землі. Льоток заселених птахами 10 штучних будиночків й одного природного дупла був спрямований у різних напрямках: на захід (27,3%), північ, південь і південний захід (по 18,2%), схід і північний захід (по 9,1%).

До гніздування в Українських Карпатах чорні синиці приступають приблизно з середини весни і протягом репродуктивного періоду виводять пташенят двічі. Хоча, в залежності від висоти над рівнем моря, експозиції схилу, погоди й інших умов, строки розмноження бувають різними. Зважаючи на дату появи першого яйця (1–24.05, в середньому – $9,05 \pm 1,99$, CV = 70,8%), виявлені нами гнізда (n = 10) належали до першої кладки. Другий цикл розмноження в гірській частині Українських Карпат розпочинається, очевид-

* В усіх розрахунках використані дані ще по одному гнізду з публікації О.М. Клітіна (1972), яке ним було знайдене в нірці лісової миші серед мішаного лісу (г. Малий Стіжок) в околицях смт Берегомет Вижницького району.

** Це, очевидно, пояснюється тим, що основні матеріали зібрані в межах лісових масивів Карпатського заповідника, де наявна достатня кількість синичників та інших штучних гніздівель.